

La mola de l'esmolet

(ALDC, VII, 1637. La mola de l'esmolet)

La *mola* de l'esmolet és una 'roda per a esmolar instruments de tall'; el mot deriva del llat. *MŌLA* 'mola de molí' (s. XIII) que es va estendre a la de l'esmolet (s. XV), amb les var. *moleta* 169, dim.; *esmola* 106, 118 (*esmolet* 87, 131, dim.), per homonimització semàntica amb *esmolar*; *mola d'esmolar* 15, 60, amb determinant per a distingir-la de la del molí; com a der. de *esmolar*, *esmoladora*, amb el suf. *-ador* (< -ATORE), i *ermoladora* 73, 80, 82, amb rotacisme propi del mall.; i com a der. de *molar*, *molaora* 187, i de *amolar*, *amolaora* 187, 190, els dos mots amb pèrdua de la *-d-* intervocàlica que es dona irregularment pel que fa a aquest suf. (veg. Veny, 1978 a: 207-210), que presenta l'equivalent cast. en *esmoladera* 100, 108.

En comptes de *mola*, apareixen també *roda* i *pedra*. *Roda* (< llat. *RŌTA*), usat en la definició, es troba isolat (var. *roa* 186, *ro* 188, amb caiguda de *-d-* i, en el darrer cas, a partir de *[r'ʝʝ]), però també acompanyat d'un determinant: a) verbal: *roda de molar* 25, *roda d'esmolar* 67, 71, 98, 122; o b) substantival: *roda de l'esmolet* 39, *roda de l'esmolaor* 159 (o *roda d'esmolaor* 166); *roda d'esmeril* 38, "mena de pedra ferrissa, molt dura, per a afinar les eines de tall esmolades" (*Tresor*), doc. al s. XV (< gr. bizantí *SMERĒ*), amb la var. *roda d'esmeril* 123; *rueda d'esmolar* 87 (< cast.).

Pedra (< llat. *PĒTRA*), pel nom de la matèria de la mola, es troba isolat (5, 10, 36, 88, 109, 115) i més sovint amb un determinant

que pot ser un verb: *pedra d'esmolar* (s. XVI) (var. alg. *perra d'esmorar* 85), *pedra per esmolar* 149, *pedra d'afilar* 125, 132, 139; o pot ser un adjectiu o un substantiu: *pedra esmoladora* 59, 84, 107 (var. *pedra esmolaora* 168, 181, o, simplement, *esmolaora* 173-175, 177, 181, 182), *pedra de l'esmolet* 137, *pedra filadora* 90 (< *afiladora*), *pedra molaora* 187, *pedra de foc* 148, potser per les guspies que es desprenen en l'acte d'esmolar; *pedra d'esmeril* 89, 102, 108, 150, 164, 189 (*pedra esmerin* 90, amb canvi de suf.), *pedreta d'esmeril* 164, dim., o, simplement, *esmeril* 93, 101; segons l'inf. de la loc. 95, l'*esmoladora d'aigua* "deixa les eines més suaus" mentre que la d'*esmeril* "deixa les eines més aspres".

L'inf. de la loc. 87 definia *esmolet*, amb evident sinècdoc, com a "la màquina", mot que apareix com a nucli en *màquina d'esmolar* 99 (< llat. *MACHINA*).

Finalment, es troba *bola* 29 (var. mod. de *bolla* < *BŪLLA*), per la forma rodona de l'atuell, com la de *volant* 163, que més aviat podria ser una reducció de *pedra de volant* referit a la 'falç grossa sense dents'.

Pel que fa a les isoglosses, *mola* coneix una gran extensió connectada amb complements per a distingir-la de la 'roda de molí'; rep alguna competència de *roda* i *pedra*, igualment amb determinants pel caràcter genèric del nucli, i també de *esmoladora*.

Són mots normatius *mola* i *esmoladora*, des del *DG_I*, 1932, on *pedra esmoladora* apareixia com a exemple, però que es va suprimir des del *DIEC_I*, 1995.

